

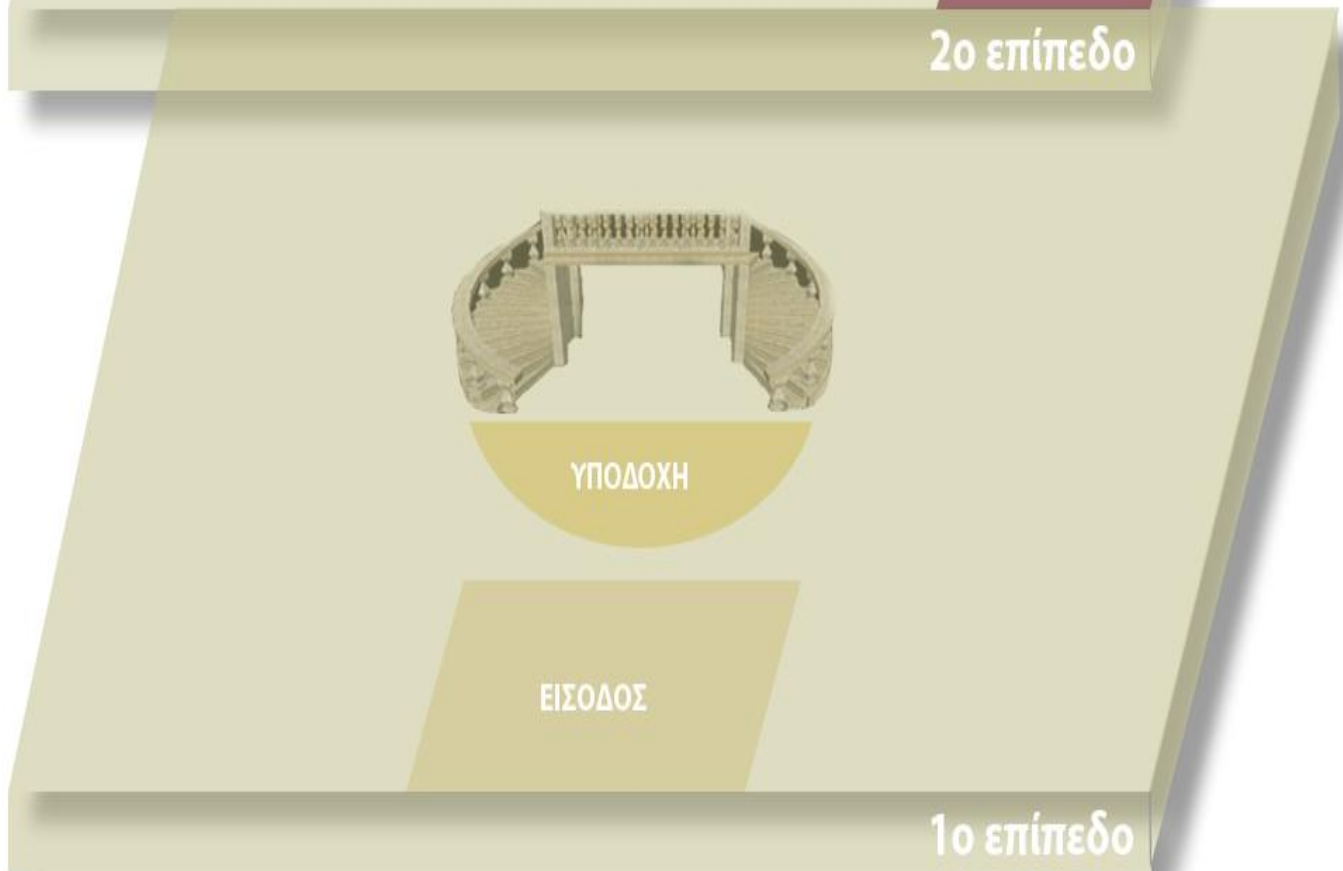
ΤΜΗΜΑ ΛΑΪΚΗΣ
& ΠΑΡΑΔΟΣΙΑΚΗΣ
ΜΟΥΣΙΚΗΣ

Έκθεση
μουσικών οργάνων

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΕΚΘΕΣΗΣ

Κάτοψη κτηρίου έκθεσης

τμήμα λαϊκής
και παραδοσιακής
μουσικής

Στα πλαίσια του προγράμματος «Καινοτομία & Επιχειρηματικότητα» επιλέξαμε να δημιουργήσουμε μια έκθεση μουσικών οργάνων. Η επιλογή των οργάνων έγινε σύμφωνα με τα είδη της μουσικής που διδάσκονται στο τμήμα Λαϊκής και Παραδοσιακής Μουσικής. Επομένως επικεντρωθήκαμε στην έκθεση λαϊκών μουσικών οργάνων. Σε αυτό το σημείο πρέπει να εξηγήσουμε πως τα όργανα που θα παρουσιαστούν στην έκθεση μπορεί να τα χαρακτηρίζουμε «λαϊκά» αλλά πολλά από αυτά τα συναντάμε στη Λόγια Δυτική Μουσική όπως το βιολί, το κλαρίνο, ακορντεόν και την κιθάρα. Τα αποκαλούμε όμως «λαϊκά» λόγω του τρόπου με τον οποίο χρησιμοποιούνται τεχνικά, υφολογικά και θεωρητικά. Συγκεκριμένα θα λέγαμε πως το βιολί και το κλαρίνο στην ελληνική παράδοση χρησιμοποιεί περισσότερο το μουσικό θεωρητικό πλαίσιο της ανατολής και λιγότερο της δύσης.

Αρχική μας σκέψη ήταν να διαχωρίσουμε την ελληνική παράδοση σε μουσική της «υπαίθρου», δηλαδή μουσική ανώνυμης δημιουργίας που επιτελείται στην επαρχία και «αστική λαϊκή» μουσική, δηλαδή μουσική επώνυμης δημιουργίας που επιτελείται στην πόλη. Στη συνέχεια σκεφτήκαμε τα όργανα να μην παρουσιαστούν αυτόνομα αλλά να ενταχθούν στις ορχήστρες και τις ζυγίες που τα συναντούμε. Με αυτό τον τρόπο θα αποφεύγαμε να δώσουμε την αίσθηση ενός μουσείου λαϊκών οργάνων, όπου τα όργανα έχουν πια εκλείψει και είναι εκτός λειτουργίας και θα τονίζαμε τον ενεργό τους ρόλο στην κοινωνικό-πολιτισμική ελληνική πραγματικότητα. Αποφύγαμε μία κατηγοριοποίηση η οποία θα ταξινομούσε τα όργανα με βάση τον τρόπο παραγωγής του ήχου, καθώς από την καθημερινή μας ενασχόληση με μουσικά όργανα, γνωρίζουμε ότι κάτι τέτοιο θα αφαιρούσε αρκετά στοιχεία από την σημασία τους αφού τα αντιμετωπίζει απλά ως κατασκευές. Η ταξινόμηση των οργάνων έγινε σε ορχήστρες και ζυγίες για να αναδειχθεί η ανάγκη της σύμπραξης των οργάνων καθώς και ο ρόλος του κάθε οργάνου σε κάθε μουσικό σχήμα. Ακόμη τα όργανα στήθηκαν πάνω σε καρέκλες και σταντ και όχι σε προθήκες για να δοθεί πιο παραστατικά η εικόνα της ζωντανής ορχήστρας και η εντύπωση πως το μόνο που λείπει από τον χώρο είναι οι μουσικοί που θα παίξουν τα όργανα καθώς το ρόλο του κοινού έχουν οι επισκέπτες της έκθεσης

Στη ορχήστρα των «μπουζοκομπαλαμάδων» που εμφανίζεται γύρω στο 1930 και την «σύγχρονη» λαϊκή ορχήστρα που εμφανίζεται από το 1950 μέχρι και τις μέρες μας, αρκετά διαφοροποιημένη, βασικά όργανα είναι το τρίχορδο μπουζούκι και ο μπαγλαμάς όπως φαίνεται και από τον χαρακτηρισμό. Η κιθάρα έχει το ρόλο του συνοδευτικού οργάνου, κυρίως όσον αφορά το ρυθμό, ενώ μεταγενέστερα εμπλουτίζει τον ήχο με περισσότερες συγχορδίες. Το ακορντεόν παρουσιάζεται στην αστική λαϊκή ορχήστρα και μοιράζεται τα σολιστικά σημεία του τραγουδιού με το μπουζούκι. Αν και σε ορισμένες ηχογραφήσεις συμμετέχουν και άλλα όργανα, επιλέξαμε τα παραπάνω όργανα γιατί θεωρήθηκε πως είναι τα πιο αντιπροσωπευτικά αυτής της περιόδου καθώς εμφανίζονται στο μεγαλύτερο μέρος της ελληνικής δισκογραφίας και τα συναντάμε μέχρι και στις μέρες μας.

Στη «σύγχρονη» λαϊκή ορχήστρα συμμετέχουν το μπουζούκι με τη διαφορά ότι είναι τετράχορδο, το ηλεκτρικό σάζι, η ηλεκτρική κιθάρα, το ηλεκτρικό μπάσο, τα πλήκτρα, η ντραμς και το τουμπελέκι. Η επιλογή αυτών των οργάνων στη συγκεκριμένη περίπτωση έγινε

σύμφωνα με τα πρότυπα των σύγχρονων λαϊκών κέντρων ή όπως συχνά αποκαλούνται «σκυλαδικά». Στόχος ήταν να δείξουμε πώς όργανα που χρησιμοποιήθηκαν κυρίως από το μουσικό είδος της ροκ, ενσωματώθηκαν στο ελληνικό λαϊκό ιδίωμα και εξέλιξαν το είδος της αστικής λαϊκής μουσικής. Τα τοποθετήσαμε στο ίδιο πλαίσιο από τη μία για να δείξουμε την εξέλιξη του είδους, και από την άλλη για να γίνει κατανοητό από το κοινό ότι και τα δυο είδη ορχηστρών είναι ζωντανά στο ελληνικό μουσικό στερέωμα.

Τα μουσικά όργανα που απαρτίζουν τις παραδοσιακές ζυγιές επιλέχθηκαν ως τα όργανα τα οποία βρίσκει κανείς πιο συχνά στα χέρια των μουσικών της υπαίθρου. Είναι αδύνατον στα πλαίσια μίας έκθεσης να καλυφθεί όλο το εύρος της ποικιλίας των οργάνων με τα οποία οι μουσικοί της υπαίθρου απέδιδαν και αποδίδουν την μουσική τους. Στην έκθεση προσπαθήσαμε να συμπεριλάβουμε τα όργανα αυτά που χαρακτηρίζουν τις κατά τόπους ζυγιές. Σε ότι αφορά τις περιοχές των οποίων η μουσική αναπαριστάται σε αυτή την έκθεση προσπαθήσαμε να καλύψουμε όσο το δυνατόν μεγαλύτερη γεωγραφική και πολιτισμική έκταση. Ακόμα καθώς είναι γνωστό πως η μορφή των οργάνων και ο ρόλος τους σε μία ορχήστρα αλλάζει στο πέρασμα του χρόνου όπως και οι ίδιες οι ορχήστρες αλλάζουν ρόλους και όργανα που τις απαρτίζουν, έγινε προσπάθεια να εκτεθούν όργανα και ζυγιές της υπαίθρου που συναντώνται μέσα στον τελευταίο αιώνα και εξακολουθούν να λειτουργούν στο παρόν. Η παρουσίαση και η οργάνωση των μουσικών οργάνων κατά ζυγιές έχει ως στόχο την επισήμανση του ανθρώπινου παράγοντα στην επιτέλεση της μουσικής. Έτσι μπορούμε να αναδείξουμε και τον ρόλο του κάθε οργάνου στην ορχήστρα, καθώς και τον ρόλο της ορχήστρας στις κατά τόπους κοινωνίες. Είναι ακόμα απαραίτητο να διασαφηνίσουμε πως όταν χαρακτηρίζουμε μία ζυγιά με ένα τοπικό όνομα αυτό δεν σημαίνει πως η ζυγιά αυτή απαντάται μόνο σε αυτό το μέρος αλλά ότι παίζει την μουσική που έχει χαρακτηριστεί με αυτό το τοπικό όνομα.

Η ομάδα των επιμελητών

τμήμα λαϊκής
και παραδοσιακής
μουσικής

ΠΟΝΤΙΑΚΗ ΖΥΓΙΑ

Τα μουσικά όργανα που παρευρίσκονται στο χώρο της έκθεσης είναι χωρισμένα σε ορχήστρες και ζυγιές

ΖΥΓΙΑ: Για την ελληνική μουσική παράδοση, ζυγιά είναι το ζευγάρι δυο οργάνων που αλληλοσυμπληρώνονται. Το όνομά του οφείλεται στη μεσαιωνική λέξη "ζυγή" ("ζευγάρι" και σε προέκταση, "ζευγάρι οργάνων). Συναντιέται σε όλες τις περιοχές της χώρας, περιλαμβάνοντας ένα όργανο "ρυθμού" και ένα "μελωδίας".

Μουσική της υπαίθρου (παραδοσιακή):

Ποντιακή ζυγιά:

- Ποντιακή λύρα, νταούλι

Η Ποντιακή λύρα φέρεται επίσης και με το όνομα κεμετζές (αρσενικό ο), ή κεμεντζέ (θηλυκό, η), όνομα που κατά τους ερευνητές πιθανότερα να προέρχεται από την περσική λέξη «καμάτσια» που ως είδος λύρας εμφανίστηκε στη Β. Περσία τον 10ο αιώνα(μ.Χ.), χωρίς να παραγνωρίζεται η πιθανότητα να προέρχεται από την αρχαία ελληνική λέξη κέλης (= σκάφος) ή το ρήμα κέλομαι (= παροτρύνω) με μετάπτωση του λ σε μ. Η Ποντιακή λύρα έγινε περισσότερο γνωστή στην Ελλάδα μετά την γενοκτονία των Ποντίων και τον ολοκληρωτικό ξεριζωμό τους την περίοδο 1922-1923.

ΘΡΑΚΙΩΤΙΚΗ ΖΥΓΙΑ

Θρακιώτικη ζυγιά:

➤ Γκάνιντα, νταούλι

Ο τύπος αυτός του ασκαύλου, που σήμερα παίζεται κυρίως στη Μακεδονία και τη Θράκη, παλιότερα παιζόταν και στην άλλη ηπειρώτικη Ελλάδα. Λέγεται γκάνιντα, γκάνιδα, γάιδα, γάδα ή κάνιντα. Φτιάχνεται συνήθως από εκείνο που την παίζει σε διάφορα μεγέθη και αποτελείται από το ασκί, το επιστόμιο και δυο αυλούς. Η γκάνιντα παίζεται μόνη της. Παίζεται όμως και μαζί με άλλα όργανα: γκάνιντα και τουμπελέκι ή γκάνιντα και ντάρες (ντέφι). Επίσης γκάνιντα και νταούλι και στην περιοχή του Έβρου γκάνιντα και λύρα και, προπολεμικά, γκάνιντα και μασά.

ΗΠΕΙΡΩΤΙΚΗ – ΣΤΕΡΙΑΝΗ ΖΥΓΙΑ

Το Περικλοΐτινα, Άνω Ροβέντο, δεκάετη 1970. Από αριστερά: Κώστας Τρόνης (βιολί), Λεωνίδας Σαφράς (κλαρίνο), Χριστοφορός Τρόνης (λαούτο), Ηλίας Κώτσος (βιολί)

Ηπειρώτικη - στεριανή ζυγιά:

➤ *Κλαρίνο, Βιολί, λαούτο στεριανό, ντέφι,σαντούρι*

Το κλαρίνο, ως λαϊκό μουσικό όργανο, έρχεται στην Ελλάδα απ' την Τουρκία με τους Τουρκόγυφτους, γύρω στα 1835. Πρωτοεμφανίζεται στη βόρεια Ελλάδα, την Ήπειρο και τη δυτική Μακεδονία, απ' όπου και προχωρεί προς τα κάτω. Μαζί, αρχικά με το βιολί και το λαούτο και αργότερα και με το σαντούρι, αποτελούν την κομπανία, το κατεξοχήν λαϊκό μουσικό σχήμα που αντικαθιστά σιγά-σιγά την πατροπαράδοτη ζυγιά νταούλι-ζουρνά. Τα κλαρίνα που χρησιμοποιούν σήμερα οι λαϊκοί οργανοπαίκτες είναι συνήθως σε σιμπεμόλ (=σι ύφεση) ή λα κυρίως.

Το κλαρίνο αποτελεί έναν από τους αντιπροσωπευτικούς συντελεστές και μαζί φορείς του πνεύματος που χαρακτηρίζει το δημοτικό τραγούδι στα τελευταία εκατόν πενήντα χρόνια.

ΚΡΗΤΙΚΗ ΖΥΓΙΑ

Κρητική ζυγιά:

- *Λύρα κρητική, λαούτο κρητικό*

Στην κρητική ζυγιά κυριαρχούν η λύρα και τα λαούτα (που είναι 2 συνήθως, ένα συνοδεύει μελωδικά και ένα ρυθμικά). Ο Τύπος της γνωστής μας σήμερα κρητικής λύρας πιθανολογείται πως έχει προέλευση μεσαιωνική.

Το λαούτο στην ελληνική παραδοσιακή μουσική χρησιμοποιείται κυρίως ως συνοδεία σε βιολί, λύρα ή άλλα όργανα. Η χρήση του είναι πολύ διαδεδομένη στην Κρήτη, όπου και συνοδεύει συνήθως την λύρα. Πολλές φορές όμως, το συναντάμε και μόνο του ή σε ζευγάρια.

ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΖΥΓΙΕΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

Νησιώτικες ζυγιές του Αιγαίου:

➤ Βιολί, λαούτο

Το βιολί, ως μελωδικό όργανο το συναντάμε και στα δυο οργανικά λαϊκά σύνολα, την κομπανία και τη νησιώτικη ζυγιά. Στο πρώτο, με πολύ μικρότερη προβολή, γιατί το κυρίως μελωδικό όργανο είναι το κλαρίνο, ενώ στο δεύτερο ως βασικό μελωδικό όργανο. Στη νησιώτικη ζυγιά σήμερα το βιολί είναι το μοναδικό μελωδικό όργανο, γιατί ο ρόλος του λαούτου είναι καθαρά συνοδευτικός.

Η παρουσία του βιολιού, ανάμεσα στα λαϊκά όργανα επισημαίνεται από παλιά, τόσο από ελληνικές φιλολογικές πηγές, όσο και από ξένους ταξιδιώτες στα χρονικά και στα απομνημονεύματά τους.

ΝΗΣΙΩΤΙΚΕΣ ΖΥΓΙΕΣ ΤΟΥ ΑΙΓΑΙΟΥ

➤ Τσαμπούνα, τουμπί

Εκτός από την γενική ονομασία τσαμπούνα, ο τύπος αυτός ασκαύλου λέγεται επίσης: τσαμούντα (Ανδρος, Τήνος, Μύκονος), τσαμπουνάσκιο (Νάξος), τσαμπουνοφύλακα (Ικαρία), ασκοτσάμπουνο, σκορτσάμπουνο, και κλωτσοτσάμπουνο (Κεφαλονιά), μοσκοτσάμπουνο ή διπλοτσάμπουνο (Μάνη), ασκομαντούρα ή ασκομπαντούρα ή φλασκομαντούρα (Κρήτη), αγγείον, αγκοπόν, τουλούμι, ζουρνάς, και γκάιντα (από τους Έλληνες του Πόντου), κάιντα (Σίφος), γκάιντα (Κύθνος), σαμπούνια (Σύρος, Κύμη), ασκοζαμπούνα (Αίως), κτλ.

Η νησιώτικη τσαμπούνα, κατά κανόνα φτιάχνεται από αυτόν που τη παίζει, τον τσαμπουνιέρη, σε διάφορα μεγέθη.

Το τουμπί ή τουμπάκι ή τουμπανάκι είναι ένα μικρό νταούλι, με ήχο ακαθόριστης τονικής οξύτητας που παίζεται κυρίως στα νησιά.

ΑΣΤΙΚΕΣ ΛΑΪΚΕΣ ΟΡΧΗΣΤΡΕΣ

ΟΡΧΗΣΤΡΑ: Με τον όρο ορχήστρα αναφερόμαστε σε ένα μουσικό σύνολο μικρής ή μεγάλης κλίμακας. Ανάλογα με τη συγκρότησή της ή το είδος της μουσικής που υπηρετεί. Στην προκλασική Ελλάδα, η ορχήστρα αντιπροσώπευε τον χώρο μπροστά στο ναό του Διονύσου που προοριζόταν για χορό. Αργότερα, στην κλασική εποχή, ο ίδιος όρος χαρακτήριζε τον χώρο στο θέατρο μεταξύ της σκηνης και των θεατών, στον οποίο βρίσκονταν οι οργανοπαίχτες. Κατά τον 17^ο αιώνα, επικράτησε, ο όρος *ορχήστρα* να αποδίδεται και στο ίδιο το σύνολο των μουσικών που έπαιζαν τα όργανα αποκτώντας έτσι και την σημερινή του έννοια.

Αστική μουσική:

Αστική λαϊκή ορχήστρα:

- Μπουζούκι τρίχορδο, κιθάρα, μπαγλαμάς, τζουράς, ακορντεόν.

Μιχάλης Γενίσαρης , Γιάννης ο Μπιρ Αλλάχ , Λευτέρης Τσαγκαράκης (καθιστοί) και (όρθιοι) ο Νίκος Κατσουλιέρης τρεις άλλοι και δεξιά ο περίφημος ταξίτζής της Τρούμπας Νόνης.

ΑΣΤΙΚΕΣ ΛΑΪΚΕΣ ΟΡΧΗΣΤΡΕΣ

Σύγχρονη λαϊκή ορχήστρα:

- Μπουζούκι τετράχορδο, ηλεκτρική κιθάρα, ντράμς, ηλεκτρικό μπάσο, ηλεκτρικό σάζι, συνθεσάιζερ, τουμπελέκι

Όταν μιλάμε για σύγχρονη λαϊκή ορχήστρα αναφερόμαστε κυρίως στο «σκυλάδικο» όπου παίζονται και παλιά λαϊκά τραγούδια αλλά με πολύ διαφορετικό ύφος από ό,τι παλαιότερα.

τμήμα λαϊκής
και παραδοσιακής
μουσικής

ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑ:
2681050300
e-mail: tlpm@teiep.gr